

KORELACIJA NASTAVE ARAPSKOG I ENGLESKOG JEZIKA U SREDNJOŠKOLSKIM ODGOJNO-OBRAZOVNIM INSTITUCIJAMA ISLAMSKE ZAJEDNICE

Zehra ALISPAHIĆ

Fakultet islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu
zehra.alispahic@fin.unsa.ba

Amira TRNKA-UZUNOVIĆ

Fakultet islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu
amira.trnka@fin.unsa.ba

Amina ARNAUTOVIĆ

Fakultet islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu
amina.arnautovic@fin.unsa.ba

SAŽETAK: Rad predstavlja rezultate empirijskog istraživanja stavova i zadovoljstva učenika i nastavnika statusom arapskog i engleskog jezika u nastavnom procesu srednjoškolskih odgojno-obrazovnih institucija Islamske zajednice te postojanost, mogućnosti i stvarne efekte korelacije nastave arapskog i engleskog jezika koje su predviđene postojećim nastavnim planovima i programima. Istraživanje je realizirano tokom mjeseca novembra školske 2024/2025. godine putem Google obrasca upitnika na uzorku od 905 učenika i 28 nastavnika arapskog i engleskog jezika s prostora Bosne i Hercegovine, Sandžaka, Republike Hrvatske i Crne Gore.

Ključne riječi: arapski jezik, engleski jezik, medresa, gimnazija, korelacija u nastavi

Uvod

Izučavanje stranih jezika, uz maternji, u srednjoškolskim odgojno-obrazovnim ustanovama Islamske zajednice zauzima važno mjesto i ima dugu tradiciju. Uvidom u nastavne planove i programe, prije svega medresa kao srednjih škola sa najdužom tradicijom, i u različitim

historijskim fazama, uočavamo prisustvo orijentalnih jezika: arapskog, turskog i perzijskog ali i njemačkog, engleskog, francuskog i latinskog jezika. Različite reforme i redukcije nastavnih planova i programa u medresama neke od ovih jezika su potiskivale iz nastave. Kontinuitet izučavanja, pored maternjeg, jedino

je prisutan u nastavi arapskog jezika. Zanimljivo je da je pedesetih godina dvadesetog stoljeća, zbog velike želje učenika šestog i sedmog razreda medrese da uče jedan evropski jezik, tadašnji direktor Gazi Husrev-begove medrese Sulejman-ef. Kemura, u svom dopisu od 17.09.1953. godine predložio Vrhovnom islamskom

starješinstvu u Sarajevu da se "...*uvede engleski jezik i to u VI i VII razredu po dva časa sedmično. Učenici su obećali, da izučavanje ovog jezika neće biti na uštrb ostalih predmeta.*" Vrhovno islamsko starješinstvo ekspresno, u roku od jednog mjeseca, odgovorilo je Direkciji Gazi Husrev-begove medrese: "*Obavještavate se, znanja i ravnanja radi, da je VIS u svojoj sjednici od 16. X.1953. uvažilo Vaš prijedlog da se u ovoj školskoj godini uvede engleski jezik u VI i VII razredu po dva časa sedmično.*" Aktiv Narodne omladine Gazi Husrev-begove medrese u Sarajevu (učenici medrese) zahvalio se Vrhovnom islamskom starješinstvu na brizi o izobrazbi učenika ove medrese i želji da se učenici medrese izjednače s učenicima ostalih srednjih škola, uz pozdrav: Smrt fašizmu-sloboda narodu! (GHB, Arhiv IZ, zbirka varia, sign: V-46-2_1953) Reformom iz 1963. godine iz medrese su potisnuti svi predmeti prirodnih i društvenih nauka i svi strani jezici osim arapskog. Štrajkom učenika 1972. godine u medresu su vraćeni "logika, filozofija, psihologija, matematika, fizičko vaspitanje i jedan evropski jezik, najpoželjniji je bio engleski"¹. Reformama u nastavnim planovima i programima devedesetih godina stabilizirano je jezičko područje uz islamsko, društveno, prirodno-matematičko i multidisciplinarno područje. U većini medresa Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini u okviru jezičkog područja danas se izučavaju bosanski, arapski i engleski jezik. Iz nastave su u prethodna dva desetljeća, kroz revizije nastavnih planova i programa, potisnuti turski

i latinski jezik. Turski jezik se povremeno javlja kao izborno neobavezni predmet u pojedinim medresama.

Jezičko područje u Prvoj bošnjačkoj gimnaziji u okviru *Curriculum A* obuhvata bosanski, arapski i engleski jezik u redovnoj nastavi a u različitim izbornim područjima dodatno se izučavaju latinski i njemački jezik.² U Islamskoj gimnaziji dr. Ahmeda Smajlovića u Zagrebu u redovnom nastavnom procesu izučava se uz hrvatski jezik, engleski, njemački i latinski, a arapski se izučava kao izborno obavezni predmet.³

Na osnovu podataka Uprave za obrazovanje i nauku Rijaset Islamske zajednice nastava arapskog i engleskog jezika realizira se u osam medresa i dvije gimnazije.⁴ U medresama arapski jezik ima status redovnog obaveznog predmeta i izučava se tri sata sedmično na sve četiri godine (405 sati) i status izbornog na izbornoj nastavi u trećoj i četvrtoj godini sa po dva sata sedmično (130 sati).⁵ Nastavu arapskog jezika u školskoj 2024/2025. godini u medresama pohađa 2896 učenika a u realizaciji nastave arapskog jezika angažirano je 26 nastavnika arapskog jezika.⁶ Prema novom nastavnom planu i programu u nastavi arapskog jezika koristi se serija udžbenika arapskog jezika za strance pod naslovom *At-Takallum* izdavačke kuće *Al-Burğ* iz Kaira.

Engleski jezik u medresama ima status redovnog obaveznog predmeta i izučava se tri sata sedmično na prvoj i drugoj godini i dva puta sedmično na trećoj i četvrtoj godini (340 sati) i status izbornog na izbornoj nastavi u trećoj i četvrtoj godini sa po dva sata

sedmično (130 sati).⁷ Nastavu engleskog jezika u školskoj 2024/2025. godini u medresama pohađa 2896 učenika a u realizaciji nastave engleskog jezika angažiran je 21 nastavnik. U nastavi engleskog jezika se koriste udžbenici preporučeni od Osnivača i/ili nadležnog ministarstva.

U Prvoj bošnjačkoj gimnaziji arapski jezik se u okviru *Curruculum A* izučava dva puta sedmično na sve četiri godine, a ukoliko se učenik opredijelio za jezičko izborno područje onda tokom treće i četvrte godine ima po četiri časa sedmično. Nastavu arapskog jezika u školskoj 2024/2025. godini u Prvoj bošnjačkoj gimnaziji pohađa 476 učenika, a u realizaciji nastave arapskog jezika angažirana su dva profesora. I u Prvoj bošnjačkoj gimnaziji od školske 2024/2025. godine u nastavi arapskog jezika koristi se serija udžbenika arapskog jezika za strance pod naslovom *At-Takallum*.

Engleski jezik se u okviru *Curriculum A* izučava tri puta sedmično na sve četiri godine, a ukoliko se učenik opredijelio za jezičko izborno područje onda tokom treće i četvrte godine ima po pet časova engleskog jezika sedmično. Nastavu engleskog jezika u školskoj 2024/2025. godini u Prvoj bošnjačkoj gimnaziji pohađa 476 učenika, a u realizaciji nastave engleskog jezika angažirano je pet profesora.

U Islamskoj gimnaziji dr. Ahmeda Smajlovića u Zagrebu arapski jezik se izučava kao izborno-obavezni predmet sa po dva sata tokom sve četiri godine. Nastavu arapskog jezika u školskoj 2024/2025. godini

¹ "Na današnji dan 1972. pokrenut štrajk učenika Gazi Husrev-begove medrese", <https://preporod.info/bs/article/48941/na-danasnji-dan-1972-pokrenut-strajk-ucenika-gazi-husrev-begove-medrese>, (pristupljeno: 30. 11. 2024)

² "Gimnazija – curriculum A", <https://www.bosnjackagim.edu.ba/index.php/nastavni-proces/nastavni-programi/curriculum-a>, (pristupljeno: 30. 11. 2024)

³ "Nastavni plan i program", <https://ssdrasmajlovic-zg.skole.hr/nastavni-plan-i-program/>, (pristupljeno: 30. 11. 2024)

⁴ U ovom istraživanju tretirat će se i rad Medrese "Mehmed Fatih" iz Podgorice koja slijedi nastavne planove i programe medresa Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

⁵ *Nastavni plan i program JU Gazi Husrev-begova medresa u Sarajevu*, <https://medresasa.edu.ba/docs/Nastavni%20plan%20i%20program%20JU%20Gazi%20Husrev-begova%20medresa.pdf>, str. 251-304, (pristupljeno 2. 12. 2024)

⁶ Podatke o broju nastavnika arapskog i engleskog jezika i broju učenika koji

pohađaju nastavu arapskog i engleskog jezika dobili smo ljubaznošću mr. Seida Eminovića iz Uprave za obrazovanje i nauku Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini. U daljem tekstu termini učenici i nastavnici impliciraju su za oba spola.

⁷ *Nastavni plan i program JU Gazi Husrev-begova medresa u Sarajevu*, <https://medresasa.edu.ba/docs/Nastavni%20plan%20i%20program%20JU%20Gazi%20Husrev-begova%20medresa.pdf>, str. 313-373. (pristupljeno 2. 12. 2024)

pohađa 60 učenika, a u realizaciji nastave arapskog jezika angažiran je jedan profesor. Engleski jezik se u Islamskoj gimnaziji dr. Ahmeda Smajlovića izučava kao prvi strani jezik, tri puta sedmično tokom sve četiri godine, a u realizaciji nastave angažiran je jedan profesor.

1. Propitivanje korelacije nastave arapskog i engleskog jezika

Ideju o korelaciji nastave različitih predmeta osmislio je još 1861. godine Herbert Spencer (1861). John Dewey koji ga je slijedio na planu razmatranja teorije korelacije između različitih predmeta naglašava važnost integracije različitih predmeta na način koji odražava međusobnu povezanost znanja. On tvrdi da treba postojati korelacija koja omogućava učenicima da prepoznaju odnose između različitih oblasti studija, čime se podstiče holistički i smisleniji obrazovni doživljaj. (Dewey, 1902) Na istom tragu bio je i Charles De Garmo koji, pišući o korelaciji između različitih predmeta, vjeruje da učenje treba odražavati međusobnu povezanost znanja, gdje različiti predmeti podržavaju i obogaćuju jedni druge, umjesto da se podučavaju u izolaciji. Ovaj pristup je u skladu s njegovom širom filozofijom progresivnog obrazovanja, koja se fokusira na holističko učenje i razvoj kritičkog mišljenja. (De Garmo, 1913) Ova ideja bila je i naša polazna hipoteza da je korelacija među predmetima iz jezičkog područja, horizontalna korelacija, u ovom istraživanju arapski i engleski jezik, moguća, nužna i u skladu s filozofijom progresivnog obrazovanja.

Uvidom u nastavne planove i programe arapskog i engleskog jezika u medresama jasno je da su usaglašeni sa Zajedničkom jezgrom nastavnih planova i programa za strane jezike, definiranom na ishodima učenja – Zajednički referentni evropski

okvir za jezike (engl. Common European Framework of Reference for Languages – CEFR). Osnovno polazište učenja stranih jezika jeste razvoj općih i posebnih jezičko-komunikativnih kompetencija. Od učenika medresa se očekuje da nakon završenog četverogodišnjeg školovanja budu u mogućnosti da se koriste i razumijevaju arapski i engleski jezik u različitim stvarnim i praktičnim životnim situacijama.

Na osnovu dokumenta koji je izdala Evropska komisija/EACEA/Eurydice vidljivo je da su glavni ciljevi nastave stranih jezika sticanje komunikacijskih vještina, koje se ostvaruju putem četiri temeljne jezičke vještine: slušanje (shvatanje slušanjem), govor (usmeno izražavanje), čitanje (shvatanje čitanjem) i pisanje (izražavanje pisanim putem). Istraživanja i analize nastavnih planova i programa stranih jezika ukazuju da se posebna pažnja posvećuje razvijanju komunikacijske vještine, što je uvidom u nastavne planove i programe arapskog i engleskog jezika primarni zadatak nastave u medresama.

Implementirajući “Zajedničku jezgru nastavnih planova i programa za strane jezike definirane na ishodima učenja” Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje Bosne i Hercegovine iz 2014. godine, nastavni program iz predmeta Arapski jezik u redovnoj nastavi predviđa postizanje nivoa B1.1 – početni nivo razvojnog korisnika dok se u izornoj nastavi predviđa postizanje nivoa B2.1 – početni nivo samostalnog korisnika.

U nastavi engleskog jezika u medresama intencije su da se omogućiti učenicima ovladavanje engleskim jezikom na nivou B1 za učenike prvog i drugog razreda, te B2 za učenike trećeg i četvrtog razreda.

Kada je u pitanju korelativnost i korespondentnost, nastava arapskog jezika nužno upućuje na multidisciplinarni pristup i međupredmetnu korelaciju, posebno s nastavnim

predmetima: jezičkog područja (Bosanski jezik, Engleski jezik); islamskog područja (Kiraet, Akaid, Ahlak, Fikh, Tefsir, Hadis i Povijest islama); društvenog područja i Informatike.

U poglavlju korelativnosti i korespondentnosti nastave engleskog jezika navodi se da je podesna za korelaciju s gradivom iz Bosanskog jezika, Arapskog jezika, Povijesti islama, Ahlaka, Fikha, Akaida i Informatike, kao i drugih prirodnih i društvenih nauka.⁸

U prvoj fazi našega istraživanja opredijelili smo se za propitivanje korelativnosti nastave dva najzastupljenija strana jezika u srednjoškolskim odgojno-obrazovnim institucijama Islamske zajednice, arapskog i engleskog. Kako bi se stekao uvid u iskustva i stepen korelacije ova dva strana jezika, izrađena su dva upitnika: jedan za nastavnike arapskog i engleskog jezika u medresama i gimnazijama a drugi za učenike koji u medresama i gimnazijama uče arapski i engleski jezik. Naša polazna hipoteza bila je da postoji korelacija u nastavi arapskog i engleskog jezika u srednjoškolskim odgojno-obrazovnim institucijama Islamske zajednice imajući u vidu da oba predmeta dolaze iz jezičkog područja i da je njihova korelacija predviđena postojećim silabusima. U kreiranju upitnika rukovodili smo se našim dugogodišnjim iskustvom u nastavi arapskog i engleskog jezika u srednjim školama i na fakultetu pa je i ovaj put korišten instrumentarij posebno kreiran za potrebe ovoga istraživanja. Analizom odgovora na pitanja postavljena u ovim anketama nastojali smo doći do valjanih saznanja o tome da li je moguća i postoji li silabusima predviđena korelacija nastave arapskog i engleskog jezika te koji je stepen zadovoljstva učenika i nastavnika pozicijom ovih predmeta i njihovim konačnim učincima. Također, željeli smo doći do odgovora da li je moguće arapski i engleski jezik učiti na isti način i ostvariti iste učinke.

⁸ *Nastavni plan i program JU Gazi Husrev-begova medresa u Sarajevu*, [https://](https://medresasa.edu.ba/docs/Nastavni%20plan%20i%20program%20JU%20)

medresasa.edu.ba/docs/Nastavni%20plan%20i%20program%20JU%20

[Gazi%20Husrev-begova%20medresa.pdf](https://medresasa.edu.ba/docs/Nastavni%20plan%20i%20program%20JU%20), (pristupljeno: 30. 11. 2024)

Istraživanje je provedeno tokom mjeseca novembra školske 2024/2025. godine u skladu sa etičkim standardima koji se odnose na informirani pristanak sudionika i mogućnost da u bilo kojem momentu odustanu od istraživanja.

1.1. Ciljevi istraživanja korelacije nastave arapskog i engleskog jezika

Među ciljevima koje smo postavili na početku ovog istraživanja su:

- ostvariti uvid u stavove i zadovoljstvo učenika i nastavnika statusom arapskog i engleskog jezika u nastavnom procesu medresa i gimnazija;
- ostvariti uvid u uvjete u kojima se realizira nastava arapskog i engleskog jezika i izazove s kojima se učenici i nastavnici susreću;
- propitati motiviranost učenika i nastavnika za učenje arapskog i engleskog jezika;
- usporediti metodiku nastave arapskog i engleskog jezika;
- propitati postojanost, mogućnosti i stvarne efekte korelacije nastave arapskog i engleskog jezika;
- ostvariti uvid u stavove i nove vizije izučavanja arapskog i engleskog jezika među mladim vjerskim liderima i njihovim jezičko-komunikativnim kompetencijama.

1.2. Istraživački uzorci

Istraživanje je realizirano *online*, putem *Google forme* i kroz dvije ankete.⁹ Na adrese medresa i islamskih gimnazija poslata su pisma-zamolbe s instrumentarijem i uputstvima za istraživanja, linkovima i QR kodovima. U distribuiranju linkova i

animiranju učesnika u istraživanju veliku pomoć smo imali od nadležne Uprave za obrazovanje i nauku Rijasetu islamske zajednice, sekretara škola i nastavnika arapskog i engleskog jezika, ali i susretljivost učenika. U anketama su učestvovali učenici i nastavnici arapskog i engleskog jezika srednjoškolskih odgojno-obrazovnih ustanova Islamske zajednice na prostorima Bosne i Hercegovine, Sandžaka, Republike Hrvatske i medresa iz Crne Gore.¹⁰

1.3. Uzorak nastavnika arapskog i engleskog jezika

Prva anketa bila je namijenjena nastavnicima arapskog i engleskog jezika u medresama i gimnazijama Islamske zajednice. Prvih devet pitanja se odnosilo na nastavnički dosje. Sedamdeset pitanja bilo je s mogućnošću odabira jednog odgovora i nastavnici su odgovarali na pitanja iz sljedećih oblasti: Percepcija nastave jezičkog područja; Status arapskog i engleskog jezika u nastavnom procesu medresa i gimnazija i status profesora arapskog i engleskog jezika; Motivacija učenika/učenica za učenje stranih jezika i motivacija nastavnika jezičkog područja; Cilj učenja stranih jezika; Usporedba u metodici nastave stranih jezika; Dosadašnja iskustva u nastavi stranih jezika; Nove vizije u nastavi stranih jezika; Mladi vjerski lideri/ce i jezičko-komunikativne kompetencije. Posljednja tri pitanja odnosila su se na slobodne odgovore i preporuke. U anketi je učestvovalo 28 nastavnika arapskog i engleskog jezika, 22 iz medresa i 6 iz gimnazija. Rodna zastupljenost bila je 42,86% muškaraca i 57,14% žena. U prvih devet pitanja uz rodnu strukturu saznali smo da je prosječna starosna dob nastavnika arapskog jezika 45,8 godina, a nastavnika engleskog jezika

nastavnici arapskog i engleskog jezika Gazi Husrev-begove medrese u Sarajevu, Elči Ibrahim-pašine medrese u Travniku, Behram-begove medrese u Tuzli, Karadoz-begove medrese u Mostaru, Medrese "Osman-ef. Redžović" u Velikom Čajnu kod Visokog, Medrese

44,6 godina. Tačno 50% nastavnika arapskog i engleskog jezika ima više od deset godina radnog staža u nastavi, 21,43% više od dvadeset godina, 17,86% od pet do deset a svega 10,71% nastavnika ima manje od pet godina radnog staža u nastavi arapskog i engleskog jezika. Najmlađi nastavnici imaju 26 godina, a najstariji 65 godina. Većina profesora arapskog i engleskog jezika studij je završila na nekom od univerziteta u Bosni i Hercegovini (najčešće studij orijentalne filologije i anglistike na Filozofskom fakultetu UNSA), dok je sedam ispitanika studij arapskog, engleskog ili nekog drugog fakulteta završilo van Bosne i Hercegovine, na univerzitetima u Saudijskoj Arabiji, Pakistanu, Jordanu, Maleziji itd. U zavisnosti od škole, broj učenika kojima predaju arapski ili engleski jezik kreće se u rasponu od 46 do 220. U zavisnosti od statusa arapskog i engleskog jezika i škole, sedmično opterećenje nastavnika kreće se od 3 do 28 časova. Sedmično opterećenje nastavnika uvjetovano je i brojem nastavnih planova i programa koje realiziraju i kreće se od jedan do pet.

1.4. Uzorak učenika

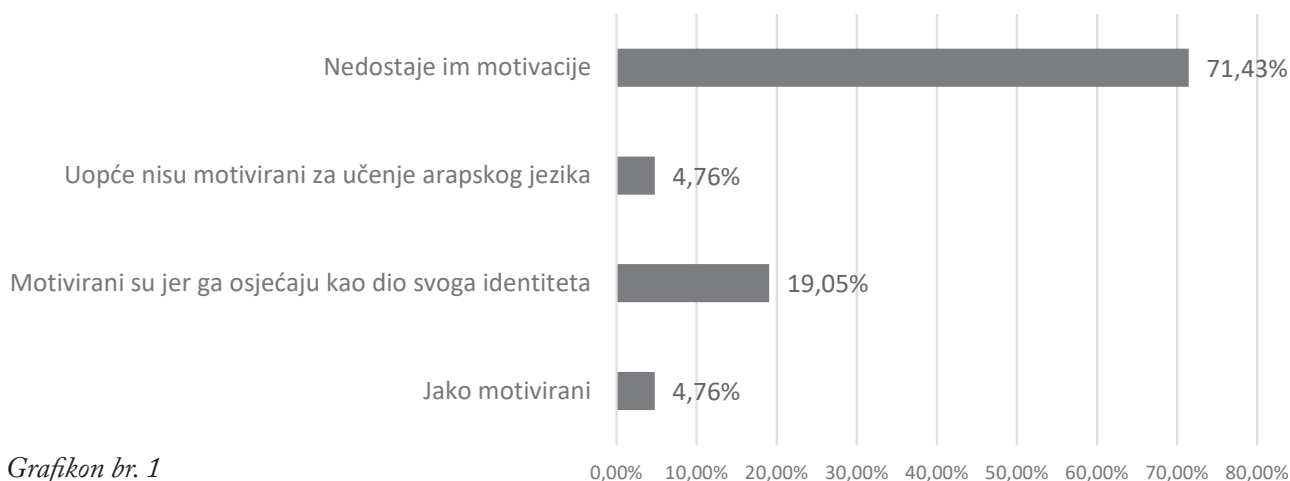
Druga anketa bila je namijenjena učenicima arapskog i engleskog jezika i u njoj je učestvovalo 905 ispitanika, 82,76% iz medresa i 17,13% iz gimnazija. Među ispitanicima 60,22% bile su učenice, a 39,78% učenici. Učenici su odgovarali na 61 pitanje. Prvih devet pitanja se odnosilo na njihov lični dosje, spol, starosnu dob, instituciju u kojoj uče arapski i engleski jezik, razred, sedmičnu opterećenost nastavom arapskog i engleskog jezika i broj godina učenja ovih jezika. Četrdeset i sedam pitanja bilo je sa mogućnošću odabira jednog odgovora i učenici su odgovarali na pitanja iz

"Reis Džemaludin-ef. Čaušević" u Cazinu, Medrese "Reis Ibrahim-ef. Maglajlić" u Banjoj Luci; Medrese "Isa-beg" u Novom Pazaru, Medrese "Mehmed Fatih" u Podgorici, Prve bošnjačke gimnazije u Sarajevu, Islamske gimnazije "Dr. Ahmeda Smajlovića" u Zagrebu.

⁹ Za tehničku podršku u kreiranju anketnog obrasca zahvalnost dugujemo magistrici psihologije i asistentici Mirzeti Brkić s Katedre za Religijsku pedagogiju i religijsku psihologiju na Fakultetu islamskih nauka UNSA.

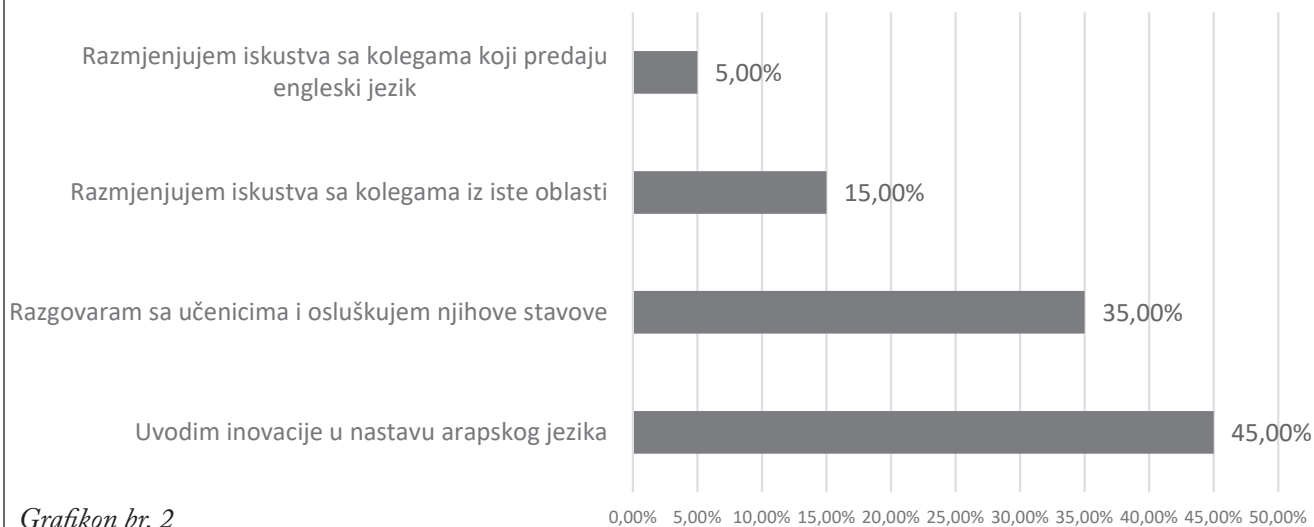
¹⁰ U anketi su učestvovali učenici i

Vaši učenici su u pogledu motiviranosti za nastavu arapskog jezika:

Grafikon br. 1

Da bih motivirao/la učenike da više uče arapski jezik ja:

Grafikon br. 2

sljedećih oblasti: Percepcija nastave jezičkog područja; Status arapskog i engleskog jezika u nastavnom procesu medresa i gimnazija; Motivacija učenika/učenica za učenje stranih jezika; Cilj učenja stranih jezika; Usporedba u metodici nastave stranih jezika; Dosadašnja iskustva u nastavi stranih jezika; Nove vizije u nastavi stranih jezika. Posljednjih pet pitanja odnosilo se na slobodne odgovore i preporuke za nastavu arapskog i engleskog jezika. Iz prvih devet pitanja u anketi utvrdili smo instituciju koju pohađaju i rodnu strukturu ispitanika te starosnu dob ispitanika koja se kreće od 15 do 18 godina. Procentualna zastupljenost prema

razredima je ujednačena s nešto manjim brojem ispitanika iz drugih razreda: prvi 25,41%; drugi 16,91%; treći 29,72%; četvrti 27,96%. Većina učenika, 75,03%, na sedmičnom nivou ima tri časa arapskog jezika, 23,31% ima dva časa arapskog jezika i neznatan procent po jedan čas na sedmičnom nivou. Engleski jezik tri puta sedmično ima 51,60% dok dva puta sedmično ima 46,85% i neznatan procent samo jednom sedmično. Većina učenika s arapskim jezikom susrela se upisom u medresu ili gimnaziju, dok je neznatan broj njih imao priliku učiti arapski jezik u nekoj od osnovnih škola. Većina učenika engleski jezik je učila tokom osnovnog

devetogodišnjeg školovanja, od trećeg ili u nekim školama od prvog razreda, tako da se njihovo iskustvo učenja engleskog jezika u zavisnosti od trenutne dobi kreće od šest do trinaest godina.

2. Rezultati istraživanja

2.1. Deskriptivna analiza uzorka nastavnika arapskog jezika

U kontekstu percepcije jezičkog područja važno je primijetiti da je većini nastavnika (66,67%) to prvi profesionalni izbor, većina voli predavati arapski jezik (82,61%) i svi anketirani nastavnici (100%) smatraju

da je izučavanje ovog jezika važno za budućnost njihovih učenika. S druge strane, većina nastavnika (70%) smatra da za svoj angažman nije adekvatno nagrađena.

Kada je stručna sprema za nastavnički poziv u pitanju, primjećujemo da se skoro polovina ispitanika (45,83%) nije školovala isključivo za nastavnički poziv u oblasti arapskog jezika i polovina njih (52,38%) nije dio svoje profesionalne edukacije provela na arapskom govornom području. U pogledu statusa arapskog jezika evidentan je stav većine anketiranih da je na zadovoljavajućem nivou kao i da je status nastavnika jednak statusu njihovih kolega.

Grafikon br. 1 pokazuje da 71,43% nastavnika smatra da njihovi učenici nisu dovoljno motivirani za nastavu arapskog jezika.

Uvidom u **grafikon br. 2** primjećujemo da rješenje većina nastavnika vidi u inovacijama u nastavi (45%) ili razgovoru s učenicima, ili u osluškivanju njihovih stavova (35%). Ostali anketirani nastavnici pribjegavaju razmjeni iskustava s kolegama iz iste oblasti, a samo njih 5% traži rješenje u razmjeni iskustava s kolegama koji predaju engleski jezik. Veću uspješnost u realizaciji nastave arapskog jezika većina anketiranih nastavnika (52,38%) vidi u stručnim edukacijama u zemljama arapskog govornog područja.

Kada je riječ o ciljevima učenja arapskog jezika važno je istaći da većina nastavnika (45%) kao svoj prvi zadatak ističe razvijanje ljubavi prema arapskom jeziku i niti jedan anketirani nastavnik ne smatra da je osnovni cilj postizanje dobre ocjene. Također, većina nastavnika (68,42%) ocjenjuje da je u svome dosadašnjem radu najviše insistirala na jačanju jezičkih kompetencija, ali nije zanemariv procent ni onih koji na prvo mjesto, ipak, stavljaju realizaciju nastavnog plana (26,32%).

U kontekstu dosadašnjih iskustava u nastavi stranih jezika većina nastavnika (65%) je samo djelimično zadovoljna rezultatima koje postižu

njihovi učenici, imajući u vidu uloženi trud. Za bolje rezultate čak 47,37% njih predlaže upotrebu savremenih udžbenika i prisustvo izvornog govornika u nastavi. Kada su otežavajuće okolnosti u pitanju, nastavnici problem vide u nezainteresiranosti učenika (55,56%) i njihovoj brojnosti u odjeljenjima (38,89%).

U pogledu novih vizija u nastavi arapskog jezika, većina nastavnika se, očekivano, opredjeljuje za dva ponuđena izbora, pa 38,10% njih smatra da bi organiziranje đачkih ekskurzija doprinijelo zanimljivosti predmeta a njih 33,33% smatra da bi uvođenje multimedije u nastavu poticalo zanimaciju za ovaj jezik. Uvođenje lektorskih vježbi s izvornim govornikom je tek na trećem mjestu kao izbor za koji se opredjeljuje 23,81% nastavnika i samo 4,76% njih smatra da je u ovome cilju važno smanjiti gramatički dio gradiva. Također, većina ispitanika smatra da su nastavni planovi i programi dobri i u skladu s aktualnim pedagoško-didaktičkim standardima (42,11% i 42,11%) i pri tome samo 15,79% ispitanika smatra da treba vršiti češće revizije. Periodična putovanja i ekskurzije kao model *učenja arapskog jezika za strance* izbor je većine anketiranih nastavnika (52,38%), dok su se ostali u manjim procentima opredijelili za druge ponuđene opcije.

Kada su jezičke kompetencije budućih mladih lidera iz perspektive njihovih nastavnika u pitanju, većina ispitanika (77,27%) smatra da je za bolje razumijevanje temeljnih islamskih znanosti dobro poznavanje arapskog jezika obavezno. Dobro poznavanje arapskog jezika je kod većine anketiranih (50,00%) prepoznato i kao kvalifikacija koja otvara nove mogućnosti u iznalaženju posla.

2.2. Deskriptivna analiza uzorka učenika arapskog jezika

Kod percepcije nastave jezičkog područja ističemo da su dvije trećine učenika potvrdile da vole učiti arapski jezik, ali ga velika većina

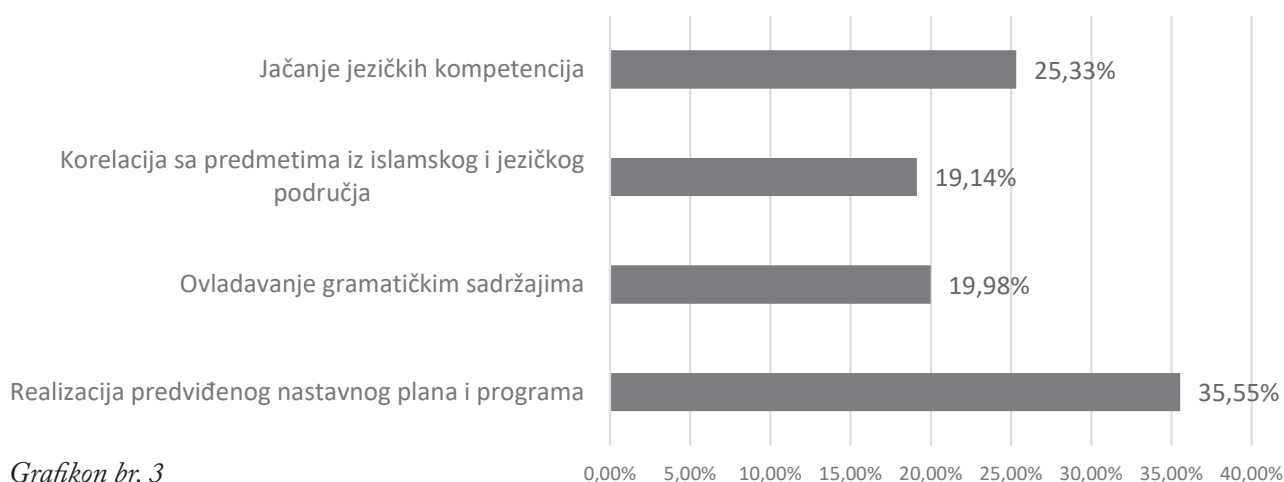
ne smatra korisnijim od engleskog u smislu kompetencija za svoje buduće misijsko djelovanje (79,64%). Zanimljivo je naglasiti i da skoro polovina ispitanika (47,33%) potvrđuje poteškoće u nastavi ovog jezika i pri tome velika većina (74,5%) smatra mogućim efikasno učenje oba jezika paralelno.

Status arapskog jezika u nastavi učenici su ocjenjivali na bazi 4 kriterija i velika većina njih (78,47%) smatra da je na zadovoljavajućem nivou.

Kada je riječ o motivaciji za učenje arapskog jezika učenici su na raspolaganju imali dva stava; prvi se ticao vlastite procjene svoje motiviranosti i kvalitete vlastitog učenja ovog jezika putem četiri opcije. U prvom slučaju dvije opcije su bile rezervirane za dva različita tipa motivacije (motivacija na bazi buduće profesije i motivacija na bazi identiteta), jedna za one koji nemaju svoj odnos prema tom pitanju te jedna za one koji nisu motivirani. Primjetno je mali procent učenika motiviranih profesijom kojom će se baviti u budućnosti (11,44%) u odnosu na one čija je motivacija bazirana na identitetu (27,54%). Najveći procent (34,77%) pripada onima koji nemaju svoj stav po ovom pitanju i ako se zbroje sa onima koji nisu motivirani, dobit ćemo blagu većinu u odnosu na procent onih koji jesu. Kada je riječ o vlastitoj procjeni kvaliteta svoga učenja, najveći broj učenika (38,39%) se izjasnio da arapski jezik uči samo radi ocjene i ako se zbroje s učenicima koji ga uče s poteškoćama (14,82%) i onima koji nemaju rezultate u učenju (11,44%), dobit ćemo veliku većinu naspram onih koji uživaju u učenju arapskog jezika (35,36%).

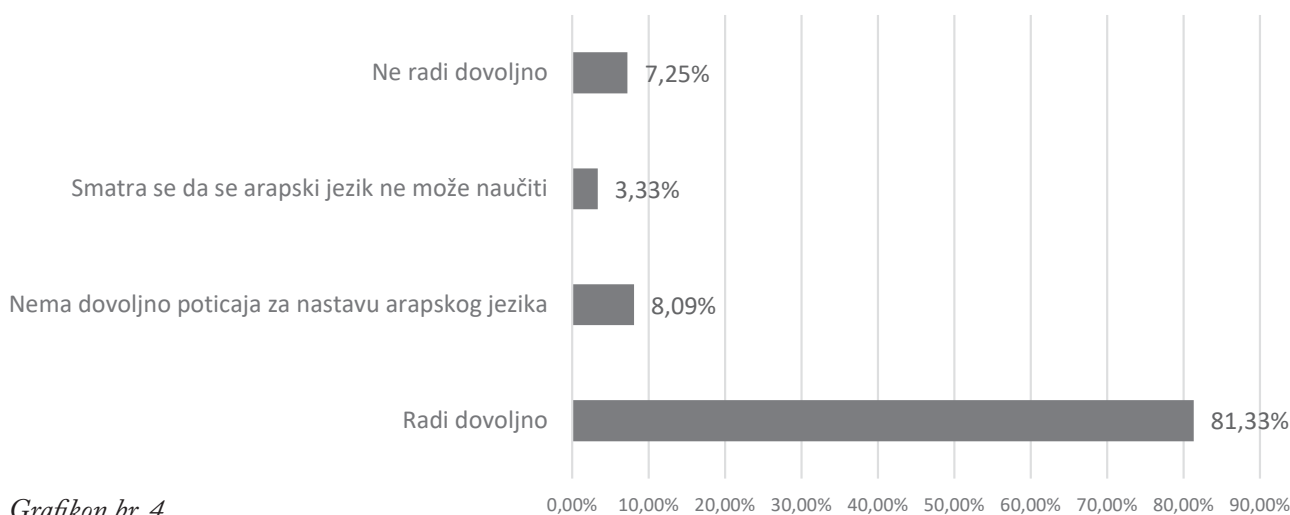
Kada je u pitanju cilj učenja arapskog jezika primjetno je da najveći broj učenika (38,41%) želi steći komunikacijske vještine na ovom jeziku u odnosu na tri druge ponuđene opcije pojedinačno (28,89% njih želi dobru ocjenu, 11,53% da to znanje iskoristi u budućoj profesiji i 21,17% ga ne vidi u budućnosti kao predmet vlastitog izučavanja). Primjetna je ujednačenost u broju onih koji razmišljaju

U mome dosadašnjem iskustvu u učenju arapskog jezika osnovni cilj je bio:

Grafikon br. 3

Primijeti se da moja škola na promociji arapskog jezika:

Grafikon br. 4

samo o dobroj ocjeni i onih koji žele steći kvalitetno znanje i iskoristiti ga u svojoj budućoj profesiji.

Kada je riječ o dosadašnjem iskustvu učenika u učenju arapskog jezika, analizom **grafikona br. 3** primjećujemo da je savladavanje planom i programom predviđenog gradiva prema njihovoj procjeni bio prvi cilj (35,55%) u odnosu na ostala tri ponuđena stava (ovladavanje gramatičkim sadržajima 19,98%, korelacija s predmetima iz islamskog i jezičkog područja 19,14% te jačanje jezičkih kompetencija 25,33%).

Uvidom u **grafikon br. 4** učenici su znatnom većinom (81,33%)

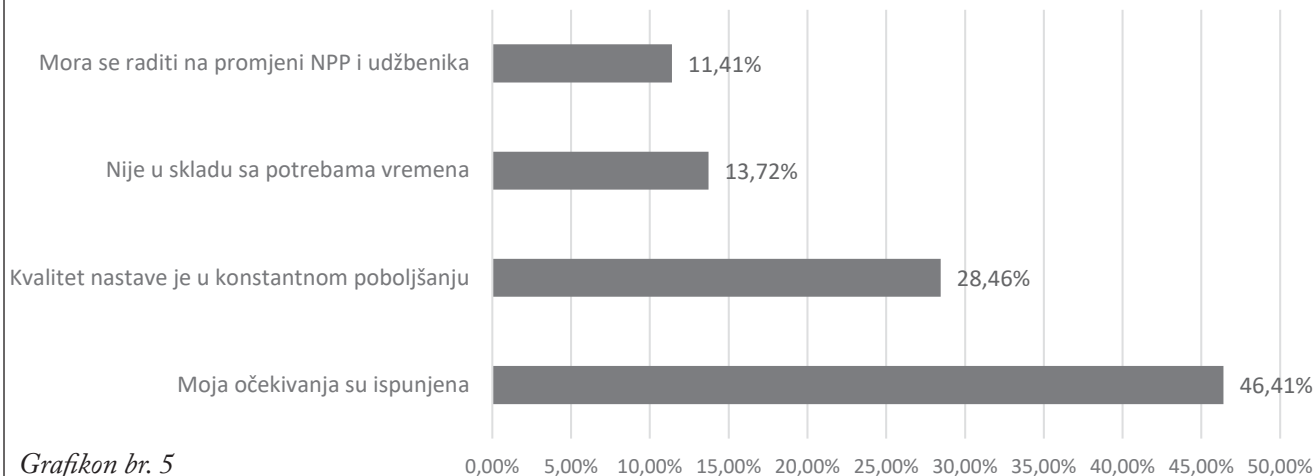
ocijenili da njihova škola radi dovoljno na planu promocije ovog jezika.

U kontekstu metodike nastave arapskog jezika učenici su ocjenjivali aktualne metode izvođenja nastave, ključne metode motivacije u nastavi te poredili metode i tehnike u izvođenju nastave arapskog i engleskog jezika. Možemo primijetiti da učenici nisu imali jedinstven ili preovlađujući stav. Najveći broj učenika (43,53%) nije imao svoje mišljenje o ovom pitanju, ali sljedeći najveći broj ispitanika (31,59%) ipak smatra da su u posljednje vrijeme metode koje koriste njihovi nastavnici inovativnije. Jedna četvrtina preostalih

anketiranih učenika smatra da su metode isuviše tradicionalne te da je potrebno uvesti inovacije u nastavu arapskog jezika.

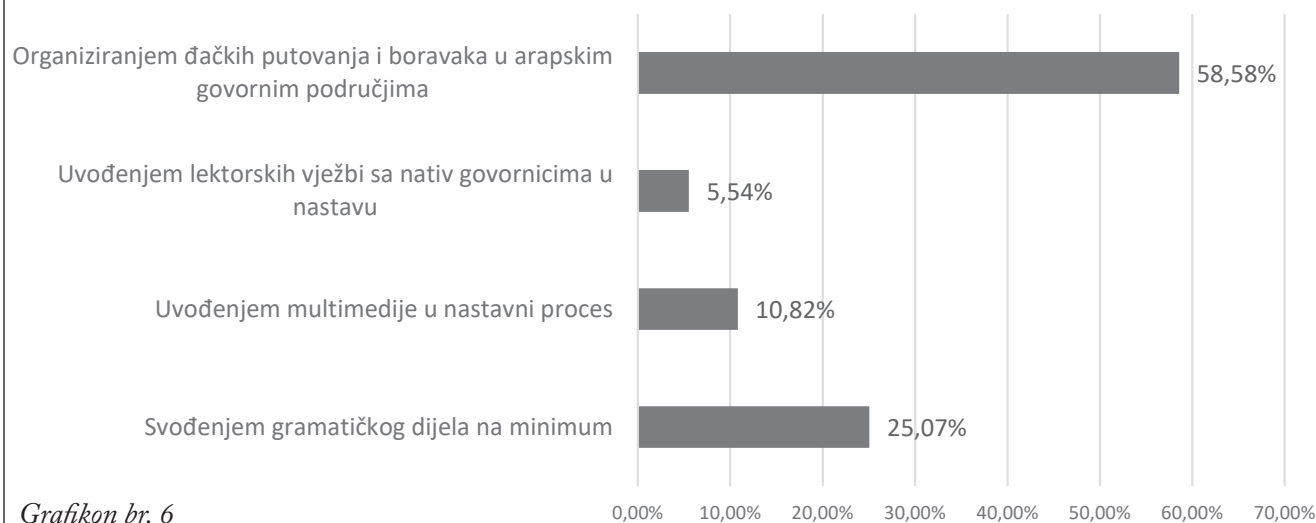
Imajući u vidu dosadašnja iskustva u nastavi arapskog jezika učenici su procjenjivali kvalitet nastave arapskog jezika, uvjete za postizanje boljih rezultata te poredili utjecaj učenja engleskog jezika na učenje arapskog. **Grafikon br. 5** pokazuje da većina učenika (46,41%) ima ispunjena očekivanja u odnosu na druge tri kategorije te da su na drugom mjestu (28,46%) oni koji smatraju da je kvalitet nastave u konstantnom poboljšanju. Tako se da zaključiti da

Kako ocjenjujete kvalitet nastave arapskog jezika?

Grafikon br. 5

Nastava arapskog jezika bila bi mnogo zanimljivija

Grafikon br. 6

kvalitet nastave arapskog jezika većina učenika (više od 75%) ocjenjuje visokom ocjenom.

U kontekstu boljih rezultata u učenju arapskog jezika većina učenika (50%) smatra da je potrebno uložiti više truda s njihove strane, na drugom mjestu s upola manjim procentom (25,13%) je stav da treba podizati svijest o značaju ovog jezika. Mali procent je onih koji smatraju da je za bolje rezultate potrebno prisustvo izvornog govornika (14,87%) i onih koji smatraju da su potrebni moderniji udžbenici (10%).

Učenici nisu prepoznali utjecaj učenja arapskog jezika na njihovo razumijevanje i korištenje engleskog jezika ili o tome nisu razmišljali pa

se većina tako i izjasnila (70,64%). Mali procent je onih koji su potvrdno odgovorili (14,36%) ili onih koji smatraju da taj utjecaj povremeno prepoznaju (15%).

Kada su u pitanju nove vizije u nastavi stranih jezika učenici su procjenjivali kako nastavu učiniti zanimljivijom i efikasnijom. Uvidom u **grafikon br. 6** ubjedljivo na prvom mjestu po broju ispitanika je stav da bi nastava bila zanimljivija ukoliko bi se organizirala putovanja i đачke ekskurzije u arapskom govornom području (58,58%), dok je na drugom mjestu mišljenje da se gramatički dio treba svesti na minimum. Začuđujuće mali broj je onih koji smatraju da su lektorske vježbe sa

izvornim govornicima dobar metod u realizaciji ovoga cilja (5,54%), ili pak uvođenje multimedije u nastavni proces (10,82%).

Učenici, također, smatraju da je za efikasnost nastave arapskog jezika važno organiziranje različitih projektnih zadataka i vježbi u vidu timskog rada.

2.3. Deskriptivna analiza korelacije uzorka nastavnika i učenika arapskog jezika

U ovom dijelu analize poredili smo odgovore nastavnika i njihovih učenika na ista ili slična pitanja unutar ankete. U okviru percepcije nastave jezičkog područja važno je naglasiti da je većina i nastavnika i

učenika potvrdila da vole predavati (82,61%), odnosno učiti arapski jezik (67,92%). Usklađenost u stavovima imamo i kada je u pitanju status arapskog jezika pa većina i jedne i druge skupine ispitanika smatra da je on na zadovoljavajućem nivou.

U kontekstu statusa arapskog jezika imamo pozitivnu korelaciju u odgovorima jer velika većina obje kategorije smatra da je na zadovoljavajućem nivou.

Kada je u pitanju motivacija za učenje arapskog jezika zanimljivo je primijetiti da veoma mali procent i jedne i druge kategorije ispitanika motivaciju povezuje s vlastitim identitetom. Samo 19,05% nastavnika prepoznaje motivirajući faktor u identitetu i 27,54% ispitanika iz kategorije učenika.

U okviru ciljeva učenja arapskog jezika zanimljiva je poredba između dvije kategorije ispitanika u smislu percepcije osnovnog cilja u nastavi arapskog jezika. Izbor najvećeg broja ispitanika među nastavnicima je jačanje jezičkih kompetencija (68,42%), dok druga kategorija ispitanika osnovni cilj nastave ovog jezika prepoznaje u savladavanju nastavnih planova i programa (35,55%). I jedna i druga kategorija se slažu da njihova škola, ipak, radi dovoljno na promociji arapskog jezika.

U kontekstu dosadašnjih iskustava u nastavi stranih jezika većina ispitanika nastavnika je samo djelimično zadovoljna rezultatima koje postižu njihovi učenici, imajući u vidu uloženi trud, dok su za većinu učenika očekivanja u kontekstu kvaliteta nastave ispunjena.

Za bolje rezultate u nastavi nastavnici predlažu upotrebu savremenijih udžbenika (47,37%) i prisustvo izvornog govornika u realizaciji nastave (31,58%), što druga kategorija bira s najmanjim procentima (10% i 14,87%), a rješenje prepoznaje u intenziviranju vlastitog rada.

U pogledu novih vizija u nastavi stranih jezika i jedna i druga kategorija je, u najvećem procentu, stava da bi učenje arapskog jezika bilo mnogo

zanimljivije ukoliko bi se organizirale dačke ekskurzije u arapska govorna područja.

2.4. Deskriptivna analiza uzorka nastavnika engleskog jezika

U kontekstu percepcije nastave jezičkog područja zanimljiv podatak je da većini anketiranih nastavnika engleskog jezika (57,89%) ovaj konkretni poziv nije prvi profesionalni izbor te da se većina njih (73,68%) nije školovala isključivo za poziv nastavnika engleskog jezika. Ipak, većina nastavnika engleskog jezika (64,71%) voli predavati ovaj predmet te smatra (89,47%) da nema poteškoća u realizaciji nastave engleskog jezika. Međutim, natpolovična većina nastavnika engleskog jezika (66,67%) ne smatra da je za svoj rad adekvatno nagrađena. Nastavnici engleskog jezika većinom (57,89%) nisu involvirani u rad aktiva svojih kolega, niti su dio svojih profesionalnih edukacija proveli na engleskom govornom području (78,95%).

Kada je riječ o statusu predmeta engleskog jezika u nastavnom procesu medresa i gimnazija te statusu nastavnika engleskog jezika, valja istaći da svi nastavnici engleskog jezika (100%) smatraju da je položaj engleskog jezika na zadovoljavajućem nivou. Većina nastavnika engleskog jezika (87,50%) i svoj status smatra jednakim statusu nastavnika drugih predmeta, dok je 12,50% profesora zadovoljno svojim statusom.

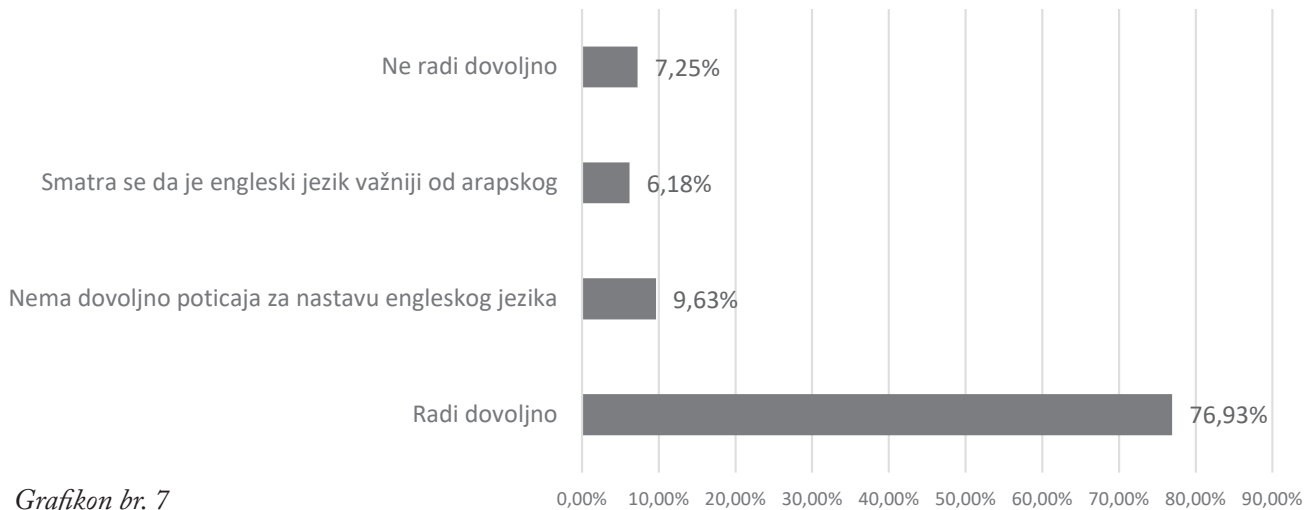
U pogledu motiviranosti učenika za nastavu engleskog jezika, većina nastavnika (58,82%) smatra da su učenici motivirani jer su svjesni globalne važnosti ovog jezika, dok jednak postotak ispitanika (17,65%) svoje učenike smatra ili jako motiviranim ili slabo motiviranim. Samo jedan anketirani nastavnik (5,88%) smatra da učenici nisu uopće motivirani za učenje engleskog jezika. Najveći broj anketiranih nastavnika engleskog jezika (40,00%) uvodi inovacije u nastavu kako bi učenike potaknuli na razvoj motivacije za učenje engleskog jezika, dok njih

26,67% smatra da se ovaj cilj najbolje postiže kroz razgovor s učenicima i oslušivanje njihovih stavova. Manjina (20%) isti cilj pokušava postići razmjenom iskustava s kolegama koji predaju arapski jezik ili razmjenom iskustava s kolegama iz iste oblasti (13,33%). Većina nastavnika engleskog jezika (53,33%) smatra stručne edukacije i seminare u zemljama engleskog govornog područja ključnim faktorom za postizanje uspjeha u realizaciji nastave engleskog jezika, dok 26,67% njih smatra da im treba više vremena za pripremu nastave kao i lično i profesionalno usavršavanje, a tek 13,33% nastavnika ističe da bi bili uspješniji u svom poslu kada bi imali manje časova na sedmičnom nivou.

U kontekstu ciljeva učenja stranih jezika većini nastavnika engleskog jezika (60,00%) je najvažnije da ga učenici dobro iskoriste u svojoj budućoj profesiji i svakodnevnom životu, 26,67% njih vidi ljubav prema engleskom jeziku kao primarni cilj, dok je za 13,33% ispitanika najvažnije jačanje komunikativnih sposobnosti na engleskom. Nijedan anketirani nastavnik engleskog jezika ocjenu ne smatra primarnim ciljem učenja ovog jezika. Kao svoj primarni cilj u dosadašnjem iskustvu u nastavi većina nastavnika engleskog jezika (53,33%) ističe jačanje jezičkih kompetencija, dok nimalo zanemariv postotak njih (40,00%) primarnim ciljem smatra realizaciju predviđenog nastavnog plana i programa. Većina nastavnika engleskog jezika (86,67%) smatra da njihova škola radi dovoljno na promociji engleskog jezika.

U smislu dosadašnjih iskustava u nastavi stranih jezika, a kada je zadovoljstvo postignutim rezultatima učenika u nastavi engleskog jezika u pitanju, isti broj nastavnika svoja očekivanja smatra ili ispunjenim (40,00%) ili vidi konstantni napredak u rezultatima svojih učenika (40,00%), dok 20,00% njih smatra svoja očekivanja samo djelimično ispunjenim. Polovina nastavnika engleskog jezika (50,0%) tvrdi da su rezultati učenika u nastavi engleskog jezika samo djelimično u

Primijeti se da moja škola na promociji engleskog jezika:

Grafikon br. 7

skladu s uložnim trudom nastavnika, dok približan broj njih (43,75%) ipak ističe da su rezultati učenika srazmjerni uloženom trudu nastavnika. Isti broj nastavnika engleskog jezika ističe kako su za bolje rezultate u nastavi engleskog jezika najvažniji ili moderni udžbenici (35,71%) ili prisustvo izvornog govornika te adekvatnih audio-vizualnih pomagala i fono-laboratorija (35,71%), dok manji broj (28,57%) smatra rad na podizanju svijesti o značaju engleskog jezika ključnim za postizanje boljih rezultata. Kao najčešću otežavajuću okolnost u nastavi engleskog jezika, većina nastavnika (64,29%) navodi brojnost učenika u odjeljenju.

Kada je o novim vizijama u nastavi stranih jezika riječ, većina nastavnika engleskog jezika je stava da bi organizirana đачka putovanja i boravak u engleskim govornim područjima učinili učenje engleskog jezika mnogo zanimljivijim kao i organiziranje različitih projektnih zadataka i timski rad. Većina nastavnika engleskog jezika (80,00%) ocjenjuje kvalitet nastavnog plana i programa za engleski jezik ili kao dobar (40,00%) ili u skladu s aktualnim pedagoško-didaktičkim standardima (40,00%). Prema mišljenju ispitanika, nova vizija učenja engleskog jezika podrazumijeva kako medijsku podršku u realizaciji nastavnih sadržaja (35,71%), tako i periodična putovanja i ekskurzije u

pratnji izvornih govornika (35,71%), dok manji broj nastavnika (21,43%) smatra korištenje društvenih mreža te kontinuiranu konekciju profesora s učenicima i van školskog prostora i vremena na engleskom jeziku bitnim dijelom nove vizije u nastavi jezika.

Većina nastavnika engleskog jezika (81,25%) smatra da dobro poznavanje ovog jezika ima utjecaja na buduće profesionalne kompetencije vjerskih lidera. Većina (68,75%) također smatra da dobro poznavanje engleskog jezika u kontekstu izbora zanimanja i vidljivosti na tržištu rada otvara nove mogućnosti u iznalaženju zaposlenja.

2.5. Deskriptivna analiza uzorka učenika engleskog jezika

Kada je riječ o percepciji nastave jezičkog područja, iz odgovora ispitanika možemo zaključiti da najveći broj učenika (82,59%) općenito voli učiti strane jezike, da većina učenika (77,36%) posebno voli učiti engleski jezik, kao i to da preferira engleski u nastavi stranih jezika (79,98%), jer učenje engleskog jezika smatra korisnijim za svoju budućnost (89,31%) te korisnijim od učenja arapskog jezika za svoju budućnost i misijski rad (81,91%). Većina učenika (74,97%) ističe da nema poteškoća u nastavi engleskog jezika, te smatra da je efikasno učenje oba jezika paralelno moguće (74,52%).

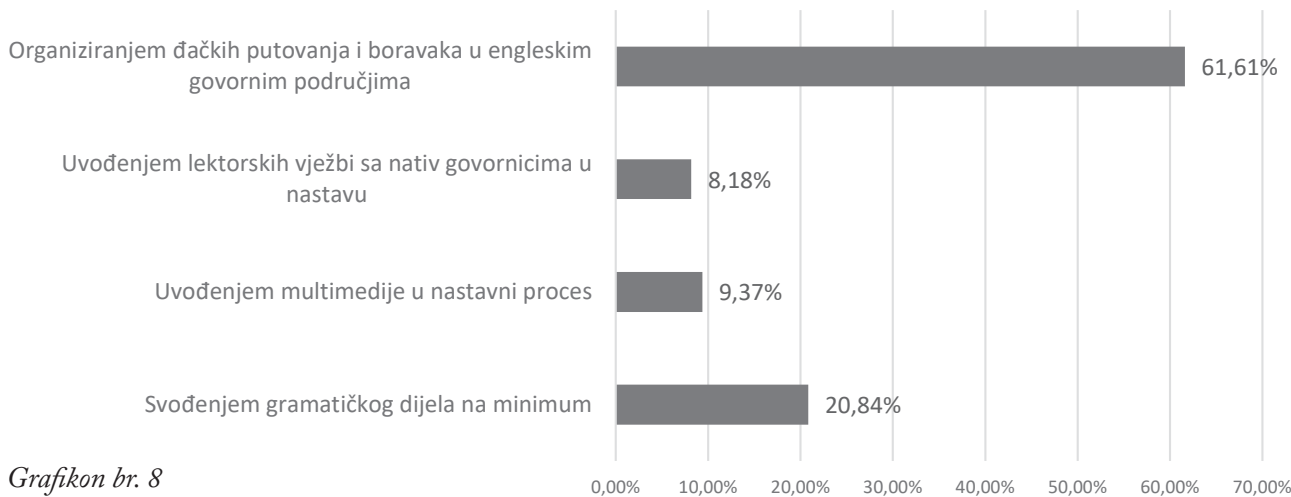
Većina ispitanika (82,41%) smatra da je položaj engleskog jezika u nastavnom procesu medresa i islamskih gimnazija na zadovoljavajućem nivou.

Rezultat je podijeljen kada je riječ o motivaciji učenika u nastavi engleskog jezika koju 32,56% ispitanika nalazi u uskoj povezanosti engleskog jezika s budućom profesijom, 29,29% ispitanika engleski jezik smatra dijelom svoga identiteta, dok 27,65% ispitanika nema poseban odnos prema ovom pitanju. Većina učenika (60,09%) engleski jezik ne smatra zahtjevnim i ističe kako uživa u učenju engleskog jezika.

Propitujući ciljeve učenja stranih jezika, dolazimo do saznanja da je većini učenika (60,17%) u učenju engleskog jezika najvažnija efikasna komunikacija na ovom jeziku, te da većina ispitanika (51,37%) smatra jačanje jezičkih kompetencija osnovnim ciljem učenja engleskog jezika. Većina učenika (76,93%) smatra da njihova škola radi dovoljno na promociji engleskog jezika, što **grafikon br. 7** jasno i potvrđuje.

U kontekstu usporedbe u metodi nastave stranih jezika, najveći broj učenika (43,78%) nema formirano mišljenje po pitanju metoda zastupljenih u nastavi engleskog jezika u medresi/gimnaziji koju pohađa, dok nešto manji postotak (30,22%) smatra da su metode u posljednje vrijeme

Nastava engleskog jezika bila bi mnogo zanimljivija

Grafikon br. 8

inovativnije te da pobuđuju veći interes za engleskim jezikom. Najveći broj učenika (45,15%) smatra globalnu rasprostranjenost i popularnost engleskog jezika osnovnim motivatorom u nastavi ovog jezika.

Istražujući dosadašnja iskustva učenika u nastavi stranih jezika dolazimo do zanimljivih rezultata prema kojima su očekivanja većine učenika (61,28%) ispunjena kada je riječ o kvalitetu nastave engleskog jezika te da je za bolje rezultate u nastavi engleskog jezika, prema najvećem broju ispitanika (37,56%), neophodno više rada s njihove strane. Nešto manje od trećine ispitanika (31,28%) smatra da učenje engleskog jezika nije utjecalo na njihovo razumijevanje ili korištenje arapskog jezika u svakodnevnom životu, dok približan broj ispitanika (30,64%) o tome nije ni razmišljao.

Na tragu novih vizija u nastavi stranih jezika, **grafikon br. 8** naglašava stratešku važnost organiziranja đачkih putovanja i boravaka u engleskim govornim područjima kako bi se nastava engleskog jezika učinila još privlačnijom.

Prema mišljenju nešto više od jedne trećine ispitanika (36,28%), nastava engleskog jezika bi bila zanimljivija i efikasnija kada bi se organizirali različiti projektni zadaci i timski rad, dok bi približan broj ispitanika (27,31%) u nastavi

engleskog jezika volio vidjeti širu upotrebu društvenih mreža i elektronskih audio-vizualnih sadržaja.

2.6. Deskriptivna analiza korelacije uzorka nastavnika i učenika engleskog jezika

Kada je riječ o percepciji nastave jezičkog područja možemo zaključiti da usprkos odgovorima nastavnika koji bi mogli ukazivati na nižu motivaciju za profesiju (poziv nije prvi izbor, manjak angažmana u stručnoj zajednici i edukaciji, nezadovoljstvo u vezi s adekvatnim nagrađivanjem za svoj rad), obje skupine ispitanika ipak pokazuju pozitivan stav prema engleskom jeziku. Većina učenika (77,36%) voli učiti engleski jezik jer ga smatra korisnim, dok većina nastavnika uživa u podučavanju engleskog jezika (64,71%) i nema poteškoća u izvođenju nastave (89,47%).

Procjenjujući status predmeta engleskog jezika u nastavnom procesu medresa i gimnazija, svi nastavnici engleskog jezika (100%) potvrđuju da je status predmeta zadovoljavajući. Isto mišljenje dijeli i većina učenika (82,41%), što ukazuje na postojanje pozitivne korelacije i slaganja u percepciji značaja i statusa engleskog jezika u ovim obrazovnim institucijama.

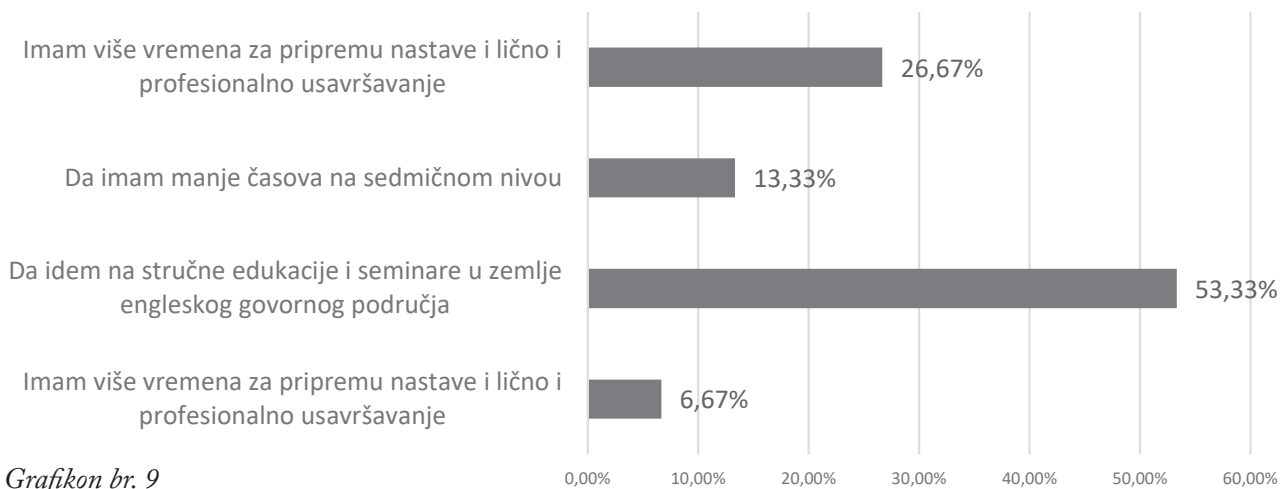
U kontekstu uporedne analize odgovora na pitanja koja tretiraju motivaciju učenika za učenje stranih

jezika, valja istaći da obje skupine (nastavnici i učenici) prepoznaju visoku motivaciju učenika za učenje engleskog jezika. Međutim, većina nastavnika (58,82%) glavnim motivatorom smatra globalni karakter engleskog jezika, dok ga učenici ipak drugačije percipiraju. Približno jedna trećina učenika (32,56%) glavnim motivatorom smatra potrebu buduće profesije, dok druga trećina (29,29%) osjeća engleski jezik dijelom svoga identiteta. Većina učenika (60,09%) ističe da uživa u učenju engleskog jezika i ne smatra ga zahtjevnim. Ova slaganja ukazuju na pozitivnu korelaciju u percepciji motivacije nastavnika i učenika, s naglaskom na uživanje učenika u učenju engleskog jezika.

Iako većina nastavnika engleskog jezika (53,33%) stručne edukacije i seminare u zemljama engleskog govornog područja smatra ključem uspješne nastave, nešto malo više od četvrtine ispitanika (26,67%) uspjeh u nastavi smatra srazmjernim vremenom za njenu pripremu te prilikama za profesionalno usavršavanje, što **grafikon br. 9** jasno pokazuje.

Učenici, s druge strane, nemaju konkretne stavove o ovim izazovima s kojima se nastavnici suočavaju, što pokazuje razliku u razumijevanju prepreka u nastavi engleskog jezika i ukazuje na potrebu dodatne podrške nastavnicima.

Da bih bio/la uspješniji u realizaciji nastave engleskog jezika potrebno je da:

Grafikon br. 9

U kontekstu ciljeva učenja engleskog jezika da se zaključiti kako i nastavnici i učenici dijele zajednički interes za jačanje jezičkih kompetencija i promociju engleskog jezika u školama. Obje skupine se slažu da škola dovoljno radi na promociji engleskog jezika, što ukazuje na zajedničko razumijevanje i zadovoljstvo trenutnim naporima u promoviranju ovog jezika u obrazovnim institucijama gdje je osnivač Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini.

U smislu dosadašnjih iskustava u nastavi stranih jezika, možemo također istaknuti postojanje pozitivne korelacije. Učenici i nastavnici dijele mišljenje o postignutim rezultatima u nastavi engleskog jezika. Većina nastavnika (80,00%) smatra svoja očekivanja po pitanju rezultata koje su učenici ostvarili ili ispunjenim (40,00%) ili nadmašenim (40,00%), dok su očekivanja učenika po pitanju kvaliteta nastave, prema većini ispitanika (61,28%), ispunjena. Međutim, kada je u pitanju vlastiti rad za postizanje boljih rezultata, nijedan nastavnik ne smatra da je potrebno više rada s njegove/njene strane, dok najveći broj učenika smatra da je upravo više rada s njihove strane potrebno za bolje rezultate, što može ukazivati na nesklad između toga kako nastavnici doživljavaju trud i rezultate,

te kako učenici percipiraju vlastite napore i uspjehe u nastavi.

Kada je riječ o novim vizijama u nastavi stranih jezika, većina nastavnika (preko 60%) i učenika (61,61%) se slažu da bi organizirana đачka putovanja i boravci u engleskim govornim područjima učinili nastavu engleskog jezika mnogo zanimljivijom. I nastavnici i učenici dijele slične vizije kada je riječ o unapređenju nastave engleskog jezika, posebno kroz aktivnosti putovanja, potom češće izrade projektnih zadataka i timskog rada. Obje strane prepoznaju potrebu za uključivanjem novih tehnologija, iako s različitim naglascima. Dok nastavnici više cijene medijsku podršku i društvene mreže, učenici preferiraju konkretniju upotrebu elektronskih sadržaja u nastavi. Ovaj zajednički interes ukazuje na prepoznatljiv potencijal ovih aktivnosti za motivaciju i poboljšanje nastave engleskog jezika.

2.7. Deskriptivna analiza korelacije uzoraka nastavnika arapskog i engleskog jezika

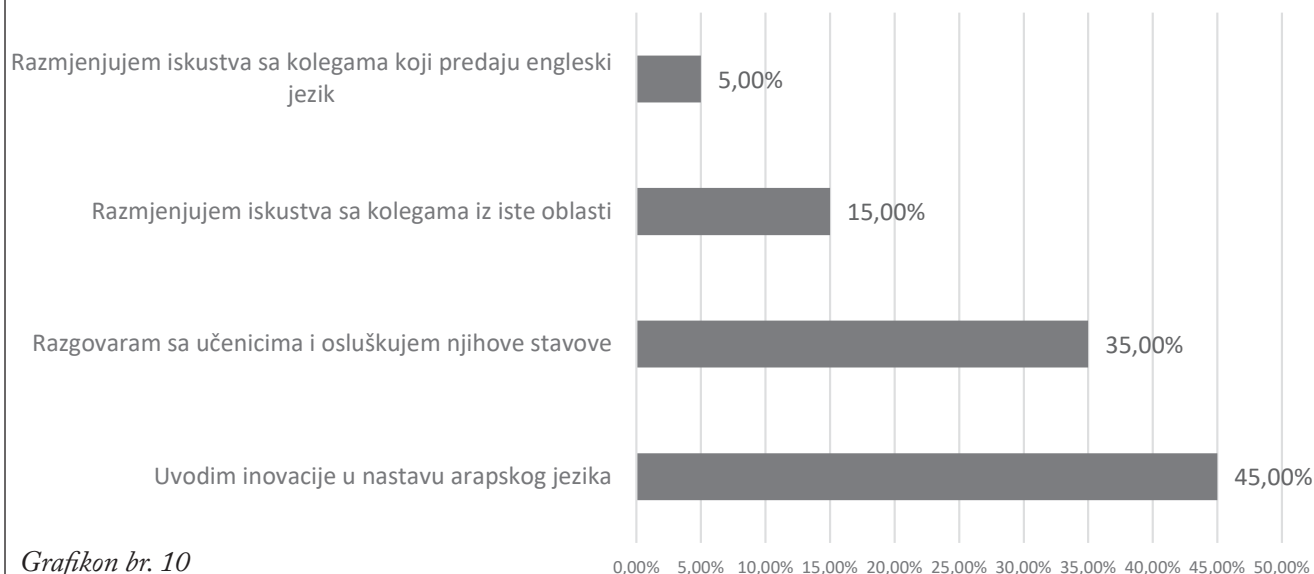
U okviru ovog dijela rada predili smo odgovore nastavnika arapskog i engleskog jezika. U kontekstu percepcije nastave jezičkog područja primjećujemo negativnu korelaciju u smislu odgovora na pitanje o prvom profesionalnom izboru te

školovanju isključivo za nastavnički poziv. Većini nastavnika arapskog jezika je to prvi profesionalni izbor za koji su se primarno i školovali, za razliku od nastavnika engleskog jezika kojima to nije prvi izbor niti poziv za koji su se primarno školovali. Većina nastavnika i arapskog i engleskog jezika voli predavati svoj predmet i smatra oba jezika važnim u kontekstu budućeg misijskog rada svojih učenika. Prema mišljenju većine ispitanika, moguće je efikasno učiti oba jezika paralelno. Pri tome, i jedni i drugi smatraju da nisu adekvatno nagrađeni za svoj angažman. Kada je u pitanju profesionalna edukacija, zanimljivo je istaći da većina nastavnika i jednog i drugog jezika nije imala priliku sticati znanja u izvornim govornim područjima.

Svi nastavnici engleskog, kao i većina nastavnika arapskog jezika, zadovoljni su statusom svoga predmeta, uz napomenu da određeni broj njih smatra svoj predmet zapostavljenim u odnosu na druge predmete te da nije na zadovoljavajućem nivou.

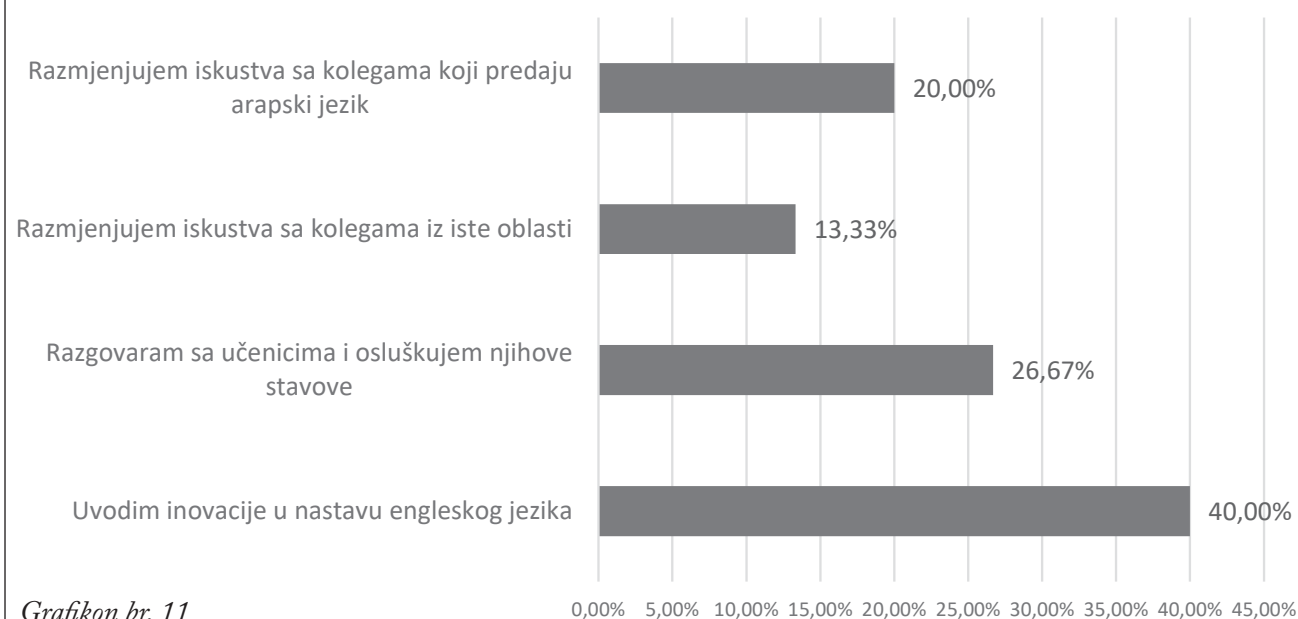
U pogledu motiviranosti učenika za nastavu iz perspektive nastavnika, uočljiva je negativna korelacija u odgovorima. Velika većina nastavnika arapskog jezika smatra da njihovi učenici nisu motivirani, za razliku od nastavnika engleskog jezika koji

Da bih motivirao/la učenike da više uče arapski jezik ja:

Grafikon br. 10

Da bih motivirao/la učenike da više uče engleski jezik ja:

Grafikon br. 11

većinom smatraju svoje učenike motiviranim. Međutim, **grafikoni br. 10 i 11** potvrđuju pozitivnu korelaciju u odgovorima nastavnika oba jezika u smislu razmjene iskustava s kolegama koji predaju drugi jezik. U pogledu metoda motiviranja učenika i jedna i druga kategorija nastavnika su s minimalnim (5%) ili veoma niskim procentima (20%) ocijenili međusobnu saradnju i razmjenu iskustava.

Kada je u pitanju cilj učenja stranih jezika, zanimljivo je primijetiti

da većina nastavnika arapskog jezika najvažnijim smatra probuditi ljubav prema ovom jeziku, dok većina nastavnika engleskog jezika na prvo mjesto stavlja iskoristivost engleskog jezika u budućoj profesiji i životu.

U okviru metodike nastave stranih jezika primjećujemo da nastavnici oba jezika većinom kombiniraju tradicionalni i moderni pristup, s tim što veliki broj nastavnika engleskog jezika svoje metode smatra i inovativnim. Kada je u pitanju motiviranje učenika, profesori

engleskog jezika ističu razvijanje jezičkih kompetencija kao ključni motivator, za razliku od profesora arapskog jezika, koji očito svojim primarnim zadatkom smatraju razvijanje svijesti o važnosti arapskog jezika kao jezika vjere, ali i svjetskog jezika. Prema većini profesora oba jezika, moguće je primjenjivati iste metode u nastavi.

U kontekstu dosadašnjih iskustava u nastavi stranih jezika, važno je primijetiti da je velika većina nastavnika engleskog jezika zadovoljna

rezultatima svojih učenika, za razliku od nastavnika arapskog jezika čija su očekivanja tek djelimično ispunjena. Većina nastavnika engleskog jezika kao otežavajuću okolnost u izvođenju nastave prepoznaje brojnost učenika u odjeljenju za razliku od nastavnika arapskog jezika gdje većina prepoznaje problem u nezainteresiranosti učenika. U smislu postojanja korelacije u učenju ova dva jezika i njenog pozitivnog utjecaja na njihovo usvajanje nemamo većinski izražene stavove. Začuduje činjenica da nastavnici jezika s većinskim procentima ne ističu pozitivan utjecaj učenja jednog jezika na drugi.

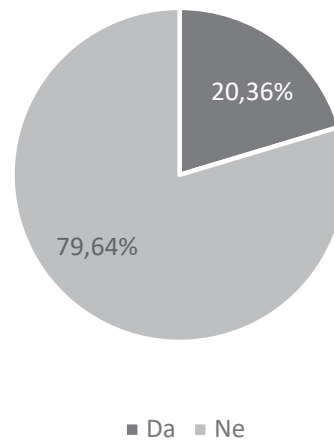
Kada su u pitanju nove vizije u nastavi stranih jezika, velikom većinom nastavnici engleskog jezika smatraju da bi organiziranje đачkih ekskurzija učenje engleskog jezika učinilo mnogo zanimljivijim, za razliku od nastavnika arapskog jezika koji, osim đачkih ekskurzija, predlažu i uvođenje lektorskih vježbi i multimedije u nastavu. Svođenje gramatike na minimum u nastavnom procesu u ovom kontekstu vidi samo mali procent nastavnika. Nastavne planove i programe i jedna i druga kategorija ispitanika ocjenjuje dobrim, odnosno da su u skladu s aktualnim pedagoško-didaktičkim standardima.

U kontekstu jezičko-komunikativnih kompetencija mladih vjerskih lidera, većina nastavnika engleskog jezika smatra da su one bolje nego na arapskom jeziku, dok nastavnici arapskog jezika smatraju da se na taj način ne može vršiti komparacija. Dobro poznavanje oba jezika, prema mišljenju većine iz obje kategorije, otvara nove mogućnosti u iznalaženju posla.

2.8. Deskriptivna analiza korelacije uzoraka učenika arapskog i engleskog jezika

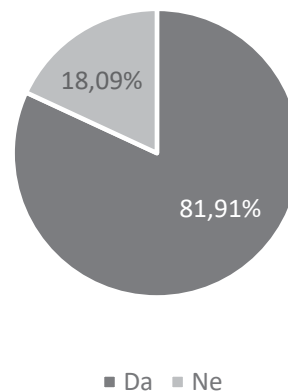
Korelacijskom analizom odgovora učenika arapskog i engleskog jezika dolazimo do sljedećih zaključaka po pitanju njihove percepcije nastave ova dva jezika. Iz odgovora ispitanika zaključujemo da većina

Smatrate li da je učenje arapskog jezika korisnije od engleskog za vašu budućnost i misijski rad?

Grafikon br. 12

Smatrate li da je učenje engleskog jezika korisnije od arapskog jezika za vašu budućnost i misijski rad?

Grafikon br. 13

učenika (82,59%) voli učiti strane jezike, kako engleski tako i arapski. Međutim, većina preferira engleski u nastavi stranih jezika (79,98%), jer ga smatra korisnijim za svoju budućnost (89,31%). Iznenađuje odgovor da većina učenika arapskog jezika ne smatra arapski jezik korisnijim od engleskog u smislu kompetencija za svoje buduće misijsko djelovanje (79,64%), kao i to da velika većina (81,91%) engleski smatra korisnijim od učenja arapskog jezika za svoju budućnost i misijski rad, što **grafikonu br. 12 i 13** jasno vizualiziraju.

Negativna korelacija postoji i po pitanju poteškoća u nastavi, pri čemu većina učenika (74,97%) ističe da nema poteškoća u nastavi engleskog jezika, dok skoro polovina ispitanika (47%) potvrđuje poteškoće u nastavi arapskog jezika. Velika većina (više od 74%) smatra mogućim efikasno učenje oba jezika paralelno.

Kada je riječ o percepciji statusa predmeta arapskog i engleskog jezika u nastavnom procesu medresa i gimnazija, većina ispitanika smatra da je položaj i jednog i drugog predmeta u nastavnom procesu medresa i islamskih gimnazija na zadovoljavajućem nivou.

Kod motivacije za učenje engleskog i arapskog jezika uočavamo postojanje negativne korelacije u smislu odgovora većine ispitanika. Tako je ekstrinzična motivacija poput potreba buduće profesije veća u nastavi engleskog (32,56%) negoli u nastavi arapskog jezika (11,44%). Intrinzična motivacija bazirana na identitetu je približno jednako zastupljena u nastavi engleskog (29,29%) i u nastavi arapskog jezika (27,54%). Međutim, zbrojimo li ispitanike koji nemaju svoj stav po pitanju motivacije i one koji nisu motivirani, možemo zaključiti da je najveći procent ovakvih u nastavi arapskog jezika (61,02%), a najmanji u nastavi engleskog jezika (38,15%). Skoro duplo veći broj ispitanika tvrdi kako uživa u učenju engleskog (60,09%) naspram onih koji uživaju učeći arapski jezik (35,36%), djelimično i iz razloga jer ovaj jezik smatraju težim od engleskog.

Kada je u pitanju korelacija ciljeva učenja engleskog i arapskog jezika, a cijeneći vlastiti prioritet, primjetno je da većina učenika engleskog (60,17%) te najveći broj učenika arapskog jezika (38,41%) teži stjecanju komunikacijskih vještina. Međutim, procjenjujući dosadašnje iskustvo učenika nailazimo na raskorak u poimanju primarnog cilja učenja ova dva jezika. Tako je iz dosadašnjeg iskustva učenika arapskog jezika savladavanje planom i programom predviđenog gradiva bilo primarno u učenju arapskog (35,55%) u odnosu na primarni cilj učenja engleskog jezika koji je na osnovu dosadašnjeg iskustva većine ispitanika (51,37%) bio jačanje jezičkih kompetencija. Kada je riječ o promociji engleskog i arapskog jezika, učenici su znatnom većinom konstatirali da njihova škola radi dovoljno na promociji oba jezika.

Usporedba u metodici nastave stranih jezika upućuje da najveći broj učenika oba jezika nema formirano mišljenje po pitanju metoda zastupljenih u nastavi, dok nešto manji postotak njih smatra da su metode u posljednje vrijeme inovativnije te da pobuđuju veći interes u nastavi oba jezika. Najveći broj učenika engleskog

jezika (45,15%) smatra globalnu rasprostranjenost i popularnost ovog jezika osnovnim motivatorom u nastavi, dok većina učenika arapskog jezika ističe vjerski identitet (36,32%) i jezičke kompetencije (35,82%) kao ključne u poticanju motivacije.

Kada su u pitanju dosadašnja iskustva u nastavi arapskog i engleskog jezika, a procjenjujući kvalitet nastave, većina ispitanika ima ispunjena očekivanja kada je u pitanju kvalitet nastave oba jezika, kao i to da je za postizanje boljih rezultata neophodno više rada s njihove strane. Učenici arapskog i engleskog jezika u većini slučajeva ne prepoznaju utjecaj učenja jednog jezika na učenje drugog, niti na njihovo razumijevanje i korištenje, ili o tome nisu razmišljali.

Po pitanju novih vizija u nastavi stranih jezika imamo pozitivnu korelaciju odgovora učenika engleskog i arapskog jezika, koji većinom smatraju da bi organizirana đачka putovanja i boravci u izvornim govornim područjima učinili nastavu oba jezika zanimljivijom, a također smatraju da je za efikasnost nastave oba jezika važno organiziranje različitih projektnih zadataka i vježbi u vidu timskog rada.

3. Otvorena pitanja i komentari nastavnika

U završnim pitanjima nastavnici arapskog i engleskog jezika u kontekstu najljepših iskustava svoje profesije ističu susrete s bivšim učenicima koji su nakon srednje škole ostvarili zapažene rezultate na jezičkom području, praktičnu upotrebu i doživljaj jezika tokom nastave, napredak učenika u učenju arapskog i engleskog jezika, zajednička putovanja na umru, projekte i timski rad.

Među iskustvima kojih se nastavnici arapskog i engleskog nerado sjećaju izdvajamo "osjećaj bespomoćnosti pred učenicima koji nisu motivirani da uče jezike" i učenje u cilju dobivanja ocjene, nezainteresiranost i odbijanje učenika da participiraju u realizaciji časa te burne reakcije zbog negativne ocjene.

Među preporukama za najefikasnije metode u nastavi arapskog i engleskog jezika nastavnici ističu: potrebu smanjenja broja učenika u odjeljenjima, modernizaciju učionica, putovanja u arapske zemlje, korištenje kombinovanih metoda u nastavi, upotrebu dostupnih audio-video sadržaja, aplikacija, društvenih mreža, druženje s izvornim govornicima, forsiranje govora i redukciju gramatičkih sadržaja, potrebu rasterećenja nastavnika vannastavnim obavezama i dodatne edukacije i treninge u skladu s novom udžbeničkom literaturom.

4. Otvorena pitanja i komentari učenika

Među najljepšim iskustvima učenika s časova arapskog jezika izdvajamo: otvorenu komunikaciju, dramske i poetske nastupe, timski rad, snimanje videozapisa, izlete, gledanje filmova na arapskom jeziku, prve naučene riječi, prve napisane harfove i motivaciju profesora da se i na greškama uči, nove udžbenike kao motivirajući moment, učenje arapskog kroz kur'anske ajete, Dan arapskog jezika, timski rad i projekti kao i radost nakon prve uspostavljene komunikacije na arapskom jeziku.

Iskustva kojih se učenici nerado sjećaju sa časova arapskog jezika većinom su vezana za loše rezultate koje su imali u periodu učenja arapskog jezika, opterećenost časova gramatikom i detaljima i nemotivirajuću atmosferu.

Među najljepšim iskustvima učenika sa časova engleskog jezika izdvajamo: stalnu komunikaciju na engleskom, prezentacije i projekte, gledanje filmova na engleskom, odlične udžbenike, kreativne profesore, dodatna nastava – Access, slušanje lekcije preko pametne table, debate, zabava i vesela atmosfera, divni profesori.

Iskustva kojih se učenici nerado sjećaju s časova engleskog jezika nisu prisutna kod većine učenika. Ona su ponekad vezana za pojedine gramatičke dionice poput savladavanja vremena i nepravilnih glagola, diktata ili odnosa s predmetnim nastavnikom u jednom broju odgovora.

U preporukama koje se odnose na nastavu stranih jezika učenici ističu posjetu i ekskurzije mjestima na arapskom i engleskom govornom području, manju zastupljenost gramatike, a više konverzacije, više motivacije i podrške učenicima, uvođenje u nastavu i nekih drugih jezika poput njemačkog, francuskog, turskog ili perzijskog za one koji su zainteresirani, ležernija nastava koja jača ljubav i svijest o važnosti učenja stranih jezika, interaktivnost i više multimedijalnih sadržaja poput filmova, muzike i online platformi jer to pomaže učenicima da se opuste u govoru i poboljšaju svoje jezičke vještine u svakodnevnim situacijama.

Zaključci i preporuke

Ankete o korelaciji nastave arapskog i engleskog jezika provedene u srednjoškolskim odgojno-obrazovnim institucijama Islamske zajednice na uzorku od 28 nastavnika i 905 učenika upućuju na zanimljive zaključke i preporuke do kojih smo došli. Ostvarujući uvid u nastavnički dosje možemo zaključiti da skoro polovina nastavnika arapskog jezika i više od polovine nastavnika engleskog nije imala priliku stjecati znanja u izvornim govornim područjima. Prateći percepciju nastave oba jezika zaključili smo da nastavnici vole svoj posao, a učenici vole učiti i arapski i engleski jezik. Većina i nastavnika i učenika zadovoljna je statusom Arapskog i Engleskog jezika kao predmeta u nastavnom procesu, a obje kategorije se slažu da škole dovoljno rade na promociji ovih

jezika. Ipak, značajan broj njih ističe da njihov rad nije dovoljno nagrađen.

Imajući u vidu specifičnost srednjoškolskih odgojno-obrazovnih institucija Islamske zajednice, iznenađujući je bio podatak da velika većina učenika smatra engleski jezik korisnijim od arapskog za svoju budućnost i misijski rad. Ovakve stavove potvrđuje podatak da većina nastavnika arapskog jezika smatra da njihovi učenici nisu dovoljno motivirani za nastavu što korespondira i sa stavom većine učenika, koji ili nemaju svoj stav po ovom pitanju ili potvrđuju svoju nezainteresiranost. Nasuprot tome, većina i nastavnika i učenika engleskog jezika primjećuje visok nivo motiviranosti za učenje ovog jezika. Dok većina nastavnika arapskog jezika kao glavni cilj navodi poticanje ljubavi prema ovom jeziku, dotle je većini nastavnika engleskog jezika na prvom mjestu njegova iskoristivost u budućoj profesiji i životu. Razloge bi trebalo tražiti u činjenici da su učenici mnogo više i duže u doticaju s engleskim jezikom u odnosu na arapski jezik te da ne vide benefite potrebe poznavanja arapskog jezika u svojoj budućoj profesiji. Većina nastavnika engleskog jezika zadovoljna je rezultatima svojih učenika, a kao otežavajuću okolnost u izvođenju nastave ističu brojnost učenika u odjeljenju. Za razliku od njih, očekivanja nastavnika arapskog jezika su tek djelimično ispunjena, a kao otežavajuću okolnost ističu nezainteresiranost učenika. Pri tome, imamo pozitivnu korelaciju po pitanju očekivanja učenika u odnosu na kvalitet nastave gdje su ona, prema većini ispitanika, ispunjena.

Analiza anketnih rezultata ukazuje da velika većina i nastavnika i učenika oba jezika čačke ekskurzije smatra praksom koja bi učenje ovih jezika učinila mnogo zanimljivijim i to je i jedna od preporuka ovoga istraživanja.

Naša hipoteza da postoji korelacija između nastave arapskog i engleskog jezika u srednjoškolskim odgojno-obrazovnim institucijama Islamske zajednice na tragu ideje koju je promicao Herbert Spencer, prema rezultatima provedenih anketa, nije potvrđena, jer učenici arapskog i engleskog jezika u većini slučajeva ne prepoznaju utjecaj učenja jednog jezika na učenje drugog, niti na njihovo razumijevanje i korištenje, ili o tome nisu razmišljali. Pri tome, začuđuje činjenica da nastavnici koji realiziraju nastavu arapskog i engleskog jezika s većinskim procentima ne ističu pozitivan utjecaj učenja jednog jezika na drugi. Imajući u vidu činjenicu da nastavni plan i program Arapskog i Engleskog jezika predviđa korelativnost među ovim predmetima, a da rezultati ovog istraživanja to ne potvrđuju, nameće se zaključak da ona u stvarnosti ne postoji i da bi je u perspektivi trebalo uozbiljiti kako bi učinci u nastavi jezičkog područja bili bolji. Nastava arapskog i engleskog jezika u procesu predložene korelacije trebala bi odražavati međusobnu povezanost znanja, podršku, bogaćenje, a nikako podučavanje u izolaciji. O tome govori filozofija progresivnog obrazovanja, koja se fokusira na holističko učenje i razvoj kritičkog mišljenja.

Literatura

De Garmo, Charles (1913). *Principles of Secondary Education*, New York: The Macmillan company.
Dewey, John (1902). *The Child and the Curriculum*, Chicago: The University of Chicago Press.
GHB, Arhiv IZ, zbirka varia, sign: V-46-2_1953.

“Gimnazija – curriculum A”, <https://www.bosnjackagim.edu.ba/index.php/nastavni-proces/nastavni-programi/curriculum-a>, (pristupljeno: 30. 11. 2024)
“Na današnji dan 1972. pokrenut štrajk učenika Gazi Husrev-begove medrese”, [https://preporod.info/bs/article/48941/na-danasnji-dan-1972-pokrenut-strajk-](https://preporod.info/bs/article/48941/na-danasnji-dan-1972-pokrenut-strajk-ucenika-gazi-husrev-begove-medrese)

ucenika-gazi-husrev-begove-medrese, (pristupljeno: 30. 11. 2024)
“Nastavni plan i program”, <https://ss-dra-smajlovic-zg.skole.hr/nastavni-plan-i-program/>, (pristupljeno: 30. 11. 2024)
Nastavni plan i program JU Gazi Husrev-begova medresa u Sarajevu, <https://medresasa.edu.ba/docs/Nastavni%20plan%20>

i%20program%20JU%20Gazi%20Hu-
srev-begova%20medresa.pdf, str. 251-
304, (pristupljeno 2. 12. 2024)
Prašo, Murat (2004). *Statistika pomoću*

Microsoft Excela, Mostar: Univerzi-
tetski udžbenik, Mostar.
Somun-Kapetanović, R. (2012). *Stati-
stika u ekonomiji i menadžmentu*. Sara-

jevo: Ekonomski fakultet u Sarajevu.
Spencer, Herbert (1861). *Education:
Intellectual, Moral, and Physical*. New
York: D. Appleton and company.

الموجز

العلاقة بين تدريس اللغتين العربية والإنكليزية في مؤسسات التربية والتعليم الثانوي في المشيخة الإسلامي

زهرة عليسباھيتش
أميرة ترنكا أوزونوفيتش
أمينة أرناؤطوفيتش

يعرض البحث نتائج دراسة تطبيقية لآراء ورضا التلاميذ والمدرسين حول مكانة اللغتين العربية والإنكليزية في العملية التدريسية في مؤسسات التربية والتعليم الثانوي لدى المشيخة الإسلامية، فضلاً عن مدى الثبات والإمكانية والنتائج الحقيقية للترابط بين تدريس اللغة العربية واللغة الإنكليزية المحددة في المناهج الحالية. وقد أجريت الدراسة في شهر نوفمبر من عام 2024، عبر استبيان غوغل على عينة مكونة من 905 تلاميذ و28 مدرساً للغتين العربية والإنكليزية في البوسنة والهرسك والسنجق ومجمهورية كرواتيا والجبل الأسود.

الكلمات الرئيسية: اللغة العربية، اللغة الإنكليزية، المدرسة الثانوية الإسلامية، المدرسة الثانوية العامة، العلاقة في التدريس.

Summary

CORRELATION OF THE TEACHING CLASSES OF ARABIC AND ENGLISH LANGUAGES IN HIGH SCHOOL EDUCATION AND THE UPBRINGING INSTITUTIONS OF THE ISLAMIC COMMUNITY

Zehra Alispahić, Amira Trnka-Uzunović, Amina Arnautović

This article presents the results of an empirical study on the attitudes and satisfaction of students and teachers regarding the status of Arabic and English languages within the educational process of secondary schools operating under the Islamic Community. It also examines the consistency, potential, and actual effects of the correlation between Arabic and English instruction as outlined in the existing curricula and syllabi. The research was conducted in November of the 2024/2025 academic year using a Google Forms questionnaire, with a sample comprising 905 students and 28 Arabic and English language teachers from Bosnia and Herzegovina, Sandžak, the Republic of Croatia, and Montenegro.

Keywords: Arabic language, English language, madrasah, gymnasium, instructional correlation